

Barbara Szabat (1934–2025)

DOI: 10.25951/14266

W dniu 6 czerwca 2025 r. na Cmentarzu Nowym w Kielcach najbliżsi, przyjaciele, znajomi oraz przedstawiciele kieleckiego środowiska historycznego pożegnali zmarłą sześć dni wcześniej Panią Profesor Barbarę Szabat. Należała ona do grupy najwybitniejszych uczonych regionu świętokrzyskiego jako jeden ze współorganizatorów szkolnictwa wyższego w Kielcach oraz wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny kieleckiej Alma Mater.

Pani Profesor urodziła się 7 listopada 1934 r. w Radomiu. W 1952 r. ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej w Radomiu, a w latach 1952–1957 studiowała na kierunku historia na Uniwersytecie Państwowym w Odessie. Początkowo po ich ukończeniu pracowała w szkolnictwie średnim w Kielcach, aby od lat sześćdziesiątych związać dalszą drogę życiową z tworzącym się wówczas w tym mieście szkolnictwem wyższym. Podjęła wówczas pracę jako nauczycielka w Studium Nauczycielskim, pełniąc w nim funkcję jego wicedyrektorki. Karierę dydaktyczną kontynuowała w powołanej w 1969 r. kieleckiej uczelni – Wyższej Szkole Nauczycielskiej. W 1971 r. została zaangażowana jako wykładowczyni na Wydziale Humanistycznym w powołanym rok wcześniej Samodzielnym Zakładzie Historii. Należała zatem do grona twórców-założycieli kieleckiego środowiska historycznego.

Przez kolejne cztery dekady Pani Profesor jako pracownik naukowo-dydaktyczny współuczestniczyła w przemianach kieleckiej uczelni, przekształcanej w tym okresie w Wyższą Szkołę Pedagogiczną (do 2000), Akademię Świętokrzyską (2000–2008), Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach od 2008, a wreszcie od 2011 r. w Uniwersytet Jana Kochanowskiego. Była oddanym pracownikiem nauki; w ciągu trzech dekad pracy w kieleckiej Alma Mater pełniła funkcje dydaktyczne starszego asystenta, starszego wykładowcy, adiunkta i profesora nadzwyczajnego. Była także aktywna na polu organizacyjnym, będąc trzykrotnie wicedyrektorką Instytutu Historii (w latach 1979–1980, 1981–1984 i 1994–1999), a w latach 1980–1981 prodziekanem Wydziału Humanistycznego.

Jej aktywność na polu naukowym skupiała się na niebadanym w tym okresie w polskiej historiografii problemie sytuacji społeczno-politycznej w Królestwie Polskim na początku XX w. Efektem intensywnych kwerend w archiwach i bibliotekach było opracowanie rozpraw wieńczących uzyskanie kolejnych stopni naukowych. W 1979 r. doktoryzowała się na podstawie pracy na temat szkolnictwa początkowego powiatu kieleckiego w latach 1864–1914 w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej). W 1995 r. nadano jej tytuł naukowy doktora habilitowanego na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na podstawie rozprawy zatytułowanej *Walka o szkołę polską w okresie rewolucji 1905–1907 r. w guberni kieleckiej*. Wymienione ustalenia zostały opracowane w formie opublikowanych monografii (i to w kilku wydaniach)¹. Ich walory poznawcze zwróciły uwagę nie tylko środowisk naukowych, lecz także opinii publicznej, wchodząc na trwałe do dorobku polskiej historiografii. Recenzenci podkreślali, że „książka ze względu na swą wartość merytoryczną, weszła [...] do literatury przedmiotu jako rozprawa niezwykle przydatna i wyróżniająca się swymi walorami poznawczymi”².

Wskazane, pozytywne opinie ogólnopolskiego środowiska naukowego wynikały z szerokich badań Pani Profesor, koncentrujących się wokół historii ziem polskich zaboru rosyjskiego na przełomie XIX i XX w. Początkowe zainteresowania Barbary Szabat skupiały się wokół historii szkolnictwa, oświaty i wychowania, co przyniosło publikację trzech monografii i kilkudziesięciu artykułów naukowych. Stopniowo prace badawcze Pani Profesor przeniosły się na grunt zagadnień społeczno-politycznych w tym ważnym dla dziejów Polski czasie, tj. schyłkowego okresu niewoli narodowej. W dorobku uczzonej znalazły się liczne artykuły podejmujące rozwój nowoczesnych partii politycznych oraz organizacji społecznych, kulturalnych i oświatowych w zaborze rosyjskim w okresie rewolucji 1905–1907³.

Niezwykle ważnym polem badawczym dla Pani Profesor była tematyka jej rodzinnej „małej ojczyzny”, tj. ziem między Wisłą a Pilicą. Jej liczne publikacje wydane w formie artykułów naukowych (m.in. w „Roczniku Świętokrzyskim”, „Kieleckich Studiach Historycznych”, „Almanachu Historycznym”, „Biuletynie Radomskiego Towarzystwa Naukowego”, „Małopolskich Studiach Historycznych”

¹ B. Szabat, *Szkolnictwo początkowe Kielc i powiatu kieleckiego w latach 1864–1915*, Kielce 1983; też, *Walka o szkołę polską w okresie rewolucji 1905–1907 w guberni kieleckiej*, Kielce 1991; wyd. 2 popr. i uzupeł., Kielce 2001.

² B. Szabat, *Walka o szkołę polską w okresie rewolucji 1905–1907*, s. 266.

³ Zob. bibliografia prac B. Szabat w: *Rewolucja 1905–1907 w Królestwie Polskim i w Rosji*, red. M. Przeniosło i S. Wiech, Kielce 2005, s. 247–248.

i „Biuletynie Żydowskiego Instytutu Historycznego”) oraz materiałów pokonferencyjnych były w wielu kwestiach pionierskie. Wyznaczyły bowiem kierunki badawcze dla kolejnych pokoleń historyków. Dotyczyło to m.in. kwestii rozwoju przemysłu, rzemiosła i rolnictwa w poszczególnych powiatach ziemi kieleckiej i radomskiej oraz form zorganizowania i pól działania środowisk, głównie inteligentnych, na rzecz poprawy oświaty, zdrowotności i stanu zamożności szerokich grup społecznych tego regionu. Zwieńczeniem wieloletnich badań na wskazany temat była wydana w 2009 r. obszerna monografia pt. *Kielce w okresie rewolucji 1905–1907*⁴.

W ciągu kilku dekad badań Barbara Szabat zyskała uznanie jako powszechnie szanowana ekspertka dziejów ojczystych doby niewoli narodowej. Było ono wynikiem nie tylko opublikowania kilkudziesięciu prac (łącznie czterech monografii, siedmiu wydawnictw źródłowych oraz kilkudziesięciu rozpraw, artykułów i recenzji). Równie istotny był dostrzegalny wpływ Pani Profesor na upowszechnianie wiedzy na temat dziejów ojczystych poprzez uczestnictwo w licznych konferencjach, sympozjach, kongresach naukowych oraz sesjach popularnonaukowych. Dowodem autorytetu, jakim cieszyła się Pani Profesor w wymiarze rodzimego regionu i w skali ogólnopolskiej, były wyróżnienia w postaci odznaczeń i nagród będących wyrazem uznania jej wieloletniej i owocnej pracy naukowej. Barbarze Szabat nadano Brązowy, Srebrny i Złoty Krzyż oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 2011 r. otrzymała prestiżową Nagrodę Miasta Kielce.

Pani Profesor zapisała się trwale w historii kieleckiego uniwersytetu oraz dziejów Kielc. Przyczyniła się do ukształtowania licznej rzeszy historyków, z pasją realizujących się na niwie zawodowej i społecznej, nie tylko rodzimego regionu Kielecczyny i Radomszczyzny, jako nauczyciele szkolnictwa podstawowego, średniego i akademickiego, jak i pracownicy instytucji muzealnych, oświatowo-kulturalnych i administracji samorządowej. Dla Jej uczniów pozostanie w życzliwej pamięci jako wyjątkowa mentorka, wyrozumiała i zawsze gotowa nieść pomoc, otwarta na innych uczony, z oddaniem pracujący pedagog, a przede wszystkim osoba o wielkim sercu i życzliwości wobec innych.

Mariusz Nowak (UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH)

ORCID: 0000-0002-6393-0446

odebrano · received: 1.10.2025 — zaakceptowano · accepted: 6.10.2025

⁴ B. Szabat, *Kielce w okresie rewolucji 1905–1907*, Kielce 2009, s. 289–290.